

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΔΩΔΩΝΗ : ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΡ. 38

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΝ. ΚΑΛΟΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΕΓΕΛΙΑΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΝΑΓΙΑΣ

Εισαγωγή - Κείμενα - Μαρτυρίες

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1988

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

**Τυπώθηκε στο Τυπογραφείο EMMAN. Μ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ οδός Δερβενίων 7
Τηλ. 3631 298, Αθήνα 106 80**

Ε.Υ.Δ της Κ.ε.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΔΩΔΩΝΗ: ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΡ. 38

ΓΕΩΡΓΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΕΓΓΕΛΙΑΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΝΑΓΙΑΣ

Είσαγωγή - Κείμενα - Μαρτυρίες

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1988

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	σελ.
Πρόλογος	7
Προσωπογραφία τοῦ Ἰωάννου Μενάγια	9
Δεῖγμα γραφῆς τοῦ Ἰωάννου Μενάγια	11
Βιβλιογραφία	13
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	19
1. Γενικὲς παρατηρήσεις	21
2. Κείμενα καὶ Μαρτυρίες	22
3. Ἡ βιογραφία τοῦ Μενάγια	28
4. Ἡ σύνδεση μετὰ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἐποχῆς	40
5. Ἡ μορφή καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς διατριβῆς τοῦ Μενάγια	45
6. Ἡ διατριβὴ τοῦ Μενάγια καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Hegel	52
7. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Μενάγια	55
8. Ἡ θέση τοῦ Μενάγια στὴ Νεοελληνικὴ Φιλοσοφία	65
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ. ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ	69
Α' Κ ε ί μ ε ν α	
1. Τὸ αὐτοβιογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ Μενάγια	73
2. Ἡ διατριβὴ τοῦ Μενάγια - Κείμενο	75
Ἡ διατριβὴ τοῦ Μενάγια - Μετάφραση	85
Ἡ διατριβὴ τοῦ Μενάγια - Παρατηρήσεις	95
Β' Μ α ρ τ υ ρ ί ε ς	
1. Παραπεμπτικὸ ἐγγράφο τῆς 7.10.1838	101
2. Παραπεμπτικὸ ἐγγράφο τῆς 11.10.1838	102
3. Εἰσηγητικὴ ἐκθεσις τοῦ G. Hartenstein	104
4. Εἰσηγητικὴ ἐκθεσις τοῦ M. W. Drobisch	105
5. Ἀπόφασις τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας	107

6. Π. Κ. Γρατσιᾶτος, <i>Θεόδωρος Καρούσος</i> ('Απόσπασμα)	108
7. 'Η. Τσιτσέλης, <i>'Ιωάννης Μενάγιας</i>	111
8. A. Mousson, <i>Eine Besuch auf Korfu und Cefalonien</i> ('Απόσπασμα)	115
9. Γ. Κ. Γρατσιᾶτος, <i>'Εγελιανοί ἐν 'Ελλάδι</i> ('Απόσπασμα)	116
10. Κ. 'Ι. Λογοθέτης, <i>'Η φιλοσοφία τοῦ 'Εγέλου καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὴν νεωτέραν καὶ σύγχρονον διανόησιν</i> ('Απόσπασμα) . .	118
11. 'Ιέρων, <i>'Ιωάννης Μενάγιας</i>	119
ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ	123

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΑΪΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ι. ΠΑΥΣΙΩ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ «θετικιστικὸς» χαρακτήρας τῆς ἔρευνας εἶναι ἀναπόφευκτος καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, ὅταν ἡ τελευταία ἀναζητεῖ κείμενα καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀνασυγκροτήσῃ βιογραφίες προσώπων, τὰ ὁποῖα εἶχαν ὡς ἔργο ζωῆς τὸν φιλοσοφικὸ στοχασμό. Αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς φιλοσοφίας, ἀφοῦ μάλιστα δὲν ὑπάρχουν ἔρευνες πλαισίου οὔτε ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ φιλολογία οὔτε ἀπὸ τὴν ἱστορία, οἱ ὁποῖες θὰ μπορούσαν νὰ διευκολύνουν τὸ ἔργο τῆς, καὶ ἀφοῦ δὲν κατορθώσαμε ἀκόμη νὰ ἀποκτήσουμε γενικὴ ἔθνικὴ βιβλιογραφία καὶ εἰδικὴ ἔθνικὴ βιβλιογραφία γιὰ τὰ φιλοσοφικὰ δημοσιεύματα.

Ἐπειδὴ ἡ ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς φιλοσοφίας —παρὰ τὰ σημαντικὰ βήματα ποὺ ἔχουν γίνει ἕως τώρα— εἶναι ἀκόμη στὴν ἀρχή, ἡ λεπτομερειακὴ ἔρευνα καὶ ἡ ἀκρίβεια εἶναι ὄχι μόνον ἀναπόφευκτες ἀλλὰ καὶ κύριες προϋποθέσεις ποὺ θὰ καταστήσουν δυνατὴ τὴν ἐκθεση τῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων τόσο ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴ συνοχὴ τους καὶ τὴν ἐξέλιξή τους ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὴ σχέση τους μὲ τὴν πολιτιστικὴ καὶ τὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς ἐποχῆς.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ μὲ τὸν τίτλο «Ὁ ἐγγελιανὸς φιλόσοφος Ἰωάννης Μενάγιας» ἔχει ὡς στόχο νὰ παρουσιάσῃ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ φιλοσόφου Ἰωάννου Μενάγια καὶ νὰ φωτίσῃ ἔτσι τὶς ἀπαρχές τοῦ ἑλληνικοῦ ἐγγελιανισμοῦ. Ἐπειδὴ πιστεύω ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα μπορεῖ νὰ συμβάλῃ καὶ στὴν ἀναγνώριση καὶ στὴ συγκεκριμενοποίηση τῆς πολιτιστικῆς ταυτότητος ἀντὰ πορίσματά της γίνονται γνωστὰ καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἐπιστημονικῆς κοινότητας, γι' αὐτὸ μετέφρασα στὰ ἑλληνικὰ ὅσα ἀπὸ τὰ κείμενα καὶ τὶς μαρτυρίες ποὺ ἐκδίδονται ἢ ἀναδημοσιεύονται στὴ συνέχεια, εἶχαν γραφεῖ ἀρχικῶς στὴ λατινικὴ ἢ στὴ γερμανικὴ γλῶσσα.

Ἡ ἔρευνα ἦταν μακροχρόνια καὶ δὲν θὰ ὀδηγοῦσε σὲ ἀποτελέσματα, ἀν δὲν ὑπῆρχε ἡ πολύτιμη βοήθεια τῶν ἑλληνικῶν βιβλιοθηκῶν (ἰδιαίτερος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης), τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Goethe-Institut-Athen, τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας (ἰδιαίτερος τῶν Πανεπιστημιακῶν Βιβλιοθηκῶν τῆς Τυβίγγης καὶ τοῦ Bochum, τῆς Βαυαρικῆς Κρατικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μονάχου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Hegel-Archiv στὸ Bochum) καὶ τῶν πανεπιστημιακῶν Ἀρχείων τῆς Γερμανικῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας (ἰδιαίτερος τῆς Λειψίας καὶ τῆς Ἰένας). Γιὰ τὴ βοήθεια αὐτὴ εὐχαριστῶ θερμῶς.

Ἰδιαίτερος ἐκφράζω τὶς εὐχαριστίες μου πρὸς:

—Τὴν Καθηγήτρια Δρα φιλοσ. ἐπιστ. *Gerhild Schwendler*, Διευθύντρια τοῦ Ἀρχείου τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας γιὰ τὴν ἄδεια ἐκδόσης τῆς διδακτορικῆς διατριβῆς τοῦ Μενάγια καὶ τῶν σχετικῶν ἐγγράφων ποὺ ὑπάρχουν στὸ Ἀρχεῖο αὐτό.

—Τὸν Ὑφηγητὴ τῆς Φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ *Bochum* καὶ συνεργάτη τοῦ *Hegel-Archiv* Δρα *Walter Jaeschke* γιὰ τὶς πολύτιμες κριτικές παρατηρήσεις του καὶ γιὰ τὶς πληροφορίες του κατὰ τὴν προετοιμασία τῆς μελέτης.

—Τὸν Καθηγητὴ τῆς Φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ *Bochum* καὶ Διευθυντὴ τοῦ *Hegel-Archiv* Δρα *Otto Pöggeler* γιὰ τὶς διευκολύνσεις ποὺ μοῦ παρέσχε ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀρχείου κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἔρευνάς μου.

—Τὸν κ. Σπύρο Μενάγια γιὰ τὶς πολύτιμες πληροφορίες γιὰ τὸν Ἰωάννη Μενάγια καθὼς καὶ γιὰ τὸ ὑλικὸ ποὺ ἔθεσε στὴ διάθεσή μου ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο του.

—Τὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων ποὺ ὑποστήριξε τὴν ἔρευνά μου ὅλα τὰ χρόνια.

—Τὸ Ἰδρυμα *Alexander von Humboldt* γιὰ τὴν ἐξάμηνη ὑποτροφία κατὰ τὸ 1987, ἡ ὁποία κατέστησε δυνατὴ τὴν παραμονή μου στὸ *Bochum* καὶ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἔρευνας.

—Τὴν Ἑλληνικὴ Φιλοσοφικὴ Ἐταιρεία ποὺ μοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ παρουσιάσω γιὰ πρώτη φορὰ ὀρισμένα ἀπὸ τὰ κύρια πορίσματα τῆς ἔρευνάς μου στὴν ἀνακοίνωσή μου «Ὁ Ἰωάννης Μενάγιας καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἐγγελιανισμὸς» κατὰ τὴ συνεδρία τῆς 28ης Φεβρουαρίου 1985.

—Εὐχαριστῶ ἐπίσης θερμῶς τὸ Τμῆμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικῆς καὶ Ψυχολογίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων γιὰ τὴ δημοσίευση τῆς μελέτης μου στὴ σειρά τῶν «Παραρτημάτων» τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπετηρίδας «Δωδώνη».

Γεωργία Ἀποστολοπούλου

Ὁ φιλόσοφος Ἰωάννης Μενάγιας. Ἐλαιογραφία τοῦ 19ου αἰώνα.
(Ἀθήνα, Συλλογή Αἰκατερίνης Βαλσάμη - Μενάγια)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

In dem das Denken für das
 Denken selbst ist so scheint es
 ein gegenständliches Denken zu sein,
 daß jedes Schein eine Verwickelung
heil ist fehlt, und nur die erste
von Berührung, des Denkens auf
sich zu sein (die reine Genügsam
seiner) Es ist auch ganz wieder
eine unmittelbarkeit und reine
Berührung aber dazu ist nach
etwas mehr - das darum was
als sein oder gleich mit sich -
sein muß ist darum was an
ihm selbst eine negatives oder
relatives in sich selbst ist, relatives
 Das Denken welches nicht an sich
nach für ... nach es
selbst ist das jenige ist -

Δείγμα γραφής του Ιωάννου Μενάγια. 'Η σελίδα 6ν της διατριβής.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008